

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a neveléstügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Fazakas József.

BELMUNKATARSOK: BALÓ JÓZSEF, BANYAI ÁRPÁD, BOGA KÁROLY, PORTSÁK GYULA, DR. FERENCZI ZOLTÁN,
SÓLYOM JÁNOS, SZENTGYÖRGYI LAJOS ÉS ZAJZON DÉNES.

Megjelenik – július és augusztus havát kivéve – havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. – **Előfizetési ára:** egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr. – Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak. – Kéziratok nem adatnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Fapiac-tér 6-ik szám.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig – SÓLYOM JÁNOS, községi iskolai tanító, egyleti pénztárnok czimén – a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

Mit és miért tanul az amerikai?

Erre a kérdésre a bostoni Harvard-egyetem egyik tanára Dr. Hale Everets Edvard megfelelt, s mi azt szándékszunk bemutatni a magyar olvasónak. A benne foglalt paedagogiai elvek eredetiek, s nálunk is megfigyelést érdemelnek.

Az államkormányzás főkérdése megoldása csak úgy lehetséges, ha a kormányzók tehetsége ismeretes. Feltéve, hogy a kormányzók tehetsége legalább középszerű, ismét az a kérdés áll elő, hogy tehetségök milyen nevelésen ment keresztül; egyik vagy másik mennyit tanult; s erkölcsi tehetségei mennyire voltak iskolázva és gyakorolva.

Amerikában egy népelem, az angol-szász vagy mondjuk, az amerikai angol, a kormányzó. A kormányzást mintegy hét millió szavazó szavazata határozza el időről-időre. Minden négy évben egyszer össze seregel ez a hét millió ember azért, hogy kifejezést adjon minden képzelhető erejével annak, hogy milyen irányúnak kívánja a nemzeti kormány politikáját. Jóval rövidebb idő között ismét összegyűlnek a választók azért, hogy ekkor kifejezést adjanak kívánságuknak és elhatározásuknak olyan dolgokban, a melyek őket személyesen sokkal inkább érdeklik. Valóban ezernyi ezer dolog van, a mi most az egészségre, majd a nevelésre, majd az igazságszolgáltatásra, kereskedelemre, utazásra s több e félékre vonatkozik, a mi a polgárokat mind jóval inkább érdekli, mint sok nemzeti kérdés.

Igen természetes, hogy milyen legyen ezen hét millió polgár kívánsága, s milyen az elhatározása, az nagyobbára attól függ, hogy milyen nevelésben részesültek. Mindenik arra törekszik, a mit a saját érdeke megkíván. Elhatározásuk attól függ, hogy mit tudnak és mit hisznek. A helyi érdekü dolgokban az elhatározásuk attól függ, hogy mit tudnak az egészség, az igazság, a nevelés, a kereskedelem, az utazás és más hasonló dolgok felől. A nemzetet érdeklő dolgokban attól, hogy mit tudnak a nemzeti életről s annak mozgató okairól, valamint más nemzetek történelméből. Mind a nemzeti, mind a helyi érdekü dolgokban hozandó ítéletük nagy mértékben függ attól, hogy mit tartanak jónak és mit rossznak.

Az Egyesült-Államok második elnöke Adams János azt a reménységét fejezte volt ki, hogy az Egyesült-Államok szavazó polgárai mindnyájan liberalis nevelésben fognak részesülni. S miért is ne történhetett volna meg ez? Mégis a dolog úgy áll, hogy a remény megvalósulása jó részt meg lön akadályozva azzal a nagy mérvü beván-

dorlással, a mely más országból oly nagy számu neveletlen embert esődített oda azzal a reménnyel, hogy olyan anyagi előnyben fognak részesülni, a milyent másutt nem élveztek. Amerika nem felelős azért, hogy ezek olyan neveletlenek, annyal inkább nem, mivel rendszeren olyan korban mennek oda, a mikor már kinőttek a tanulás alól.

Hogy azok, a kik Amerikában nőnek fel, ne juthassanak jobb könyvekhez akkor, a mikor nagy kort érnek, mint a régiiek, azt most bajos volna mondani. Miért ne? Az amerikai polgárnak kell hogy ismerje a történetet, a más nemzetek viszontagságait, a főbb politikai elveket, az erkölcsi eszméket, éppen úgy, a hogy egy államférfi szokta ismerni. Az amerikaiaknak olvasókörök vannak a végett, hogy onnan a polgárokat ellássák ingyen olvasmánnyal.

Az olvasás arra való, hogy az által pótolassék az elmulasztott nevelés. Nemesak, hanem arra is, hogy kiki a maga mesterségéhez és foglalkozásához szükséges ismeretet megszerezhesse. Ehezképest az új rendszer szerint a tanítás úgy van intézve, hogy a földmives megnyerhesse azt, a mire szüksége van éppen úgy, mint a kereskedő, a kézműves, a vasutifőnök, a mérnök, s azon kívül a különféle munkát folytató asszonyok. Éppen így kell gondoskodni a családanyákról is, kikre mindeniknél magasabb feladat vár. A szülőknek többet kell tenniük, mint akár a tanítóknak, akár a papoknak, akár az íróknak a polgárok nevelése körül. Az amerikai nagy gonddal van arra, hogy a főnök, vagyis az, a kire az egyesült, vagy egyes államok, városok s akár mely intézmény vezetése bízatik, a főnök nagy feladatának tudjon eleget tenni. Erre irányul nevelésök egész rendszere, melynek alapvető része kétségen kívül a népiszkolai köztanítás.

A népoktatás általános mindenik államban s oly biztos, oly állandó, mint maguk az államok. Nemesak, hanem ez az alapja az államok biztonságának. Amerikában az egyházi emberek meg-megkísértik, hogy maguknak is részt eszközöljenek a közoktatásból, de az amerikaiak nem engednek nekik.

A nép számára szolgáló iskolák minden tekintetben úgy tartandók fenn, hogy minden fiu s leány tanulja meg bennök, hogy nekik ugyanazok a jogaik vannak, mint a legelőbbkelőknek. Minden gyermeknek, legyen az akár fiu, akár leány még a tudományos ismeretnél is többet ér ez erkölcsi jutalom, a mit akkor nyernek, a mikor felmutatják előttük, hogy a haladás útja mindenik előtt egyaránt nyitva áll. Nem szabad, hogy csak egy is legyen az ame-

rikaiak gyermekei közül, a kinek idős korában jogos panasza lehessen oka a miatt, hogy ő nem kapott meg minden előnyt a maga kimivelésére. Ellenkezőleg egyiknek éppen mint a másinak egyenlően módjában áll, hogy a lehető legmagasabb polczra feljuthasson.

Midőn az egyes államok ily előnyt nyújtanak a polgárok mindenikének viszonzásul teljes joggal várják s meg is követelik minden polgártól s polgárnőtől a teljes engedelmisséget és hódolatot. Ha kardjokra van szükségök, a polgárok kardot rántanak. Ha azt kívánja, hogy meghaljanak, megfogják halni.

Az amerikai nevelési reformok szerkesztésénél különös gond van fordítva arra, hogy a nép harmadtélszáz esztendő alatt jobban megtanulta, hogy mire van szüksége, mint a hogy azt akármelyik theorista meghatározhatná. Igen bölcsen mondotta Garfield, hogy az egész nép bölcsőbb, mint a népnek bármelyik egyes tagja. Ebből kifolyó általános elv az, hogy a fiúk s a leányok együttesen járjanak iskolába. Egy másik hasonlóan fontos elv az, hogy minden értelmes ifju polgár legyen köteles legalább egy évig tanítani. Ezekkel hasonló általános intézkedés az, hogy az iskolákban sok irányu tárgy tanítassék.

Megbecsülhetetlen érdekü intézkedés az, hogy van nyári és van téli iskola, mely egészen amerikai eszme. Ezt gyakorlati szempontból tartják fontosnak.

Az amerikai iskolák felett a felügyeletet a helybeli iskolaszékek gyakorolják, melyeknek tagjai a gyermekeket ismerik, s kiket a gyermekek ismernek s következőleg nagy ellenőrzést és hasznos befolyást gyakorolhatnak rájuk. Ime ezekben az iskolákban és így vetik meg az alapját az amerikai polgár miveltiségének. De minthogy ez csakis az alap, érdekes lesz tudni, hogy a tovább építés, hogy történik. Ezt elmondjuk egy befejező közleményben.

Boross György.

Tanfelügyelői jelentés.

Méltóságos Gróf, Főispán Ur!

Tekintetes Közigazgatási Bizottság!

A kolozsmegyei tankerület 188⁸/₉ tanévi népoktatásügyi állapotáról, befolgalva Kolozsvár városát is, van szerencsém a következő jelentést terjeszteni elő:

1) A tankötelesek összes száma: 30.077, kik közül 6—12 éves fiu 11.634, leány 11.212; 13—15 éves fiu 3.794, leány 3.437. A tankötelesek összeírása körül a mult évben kifejtett szigorubb ellenőrzésnek eredménye 2.678 többlet a megelőző évihez viszonyítva, úgy hogy tanköteleseink száma a polgári lakoságnak már 15²⁹/₁₀₀-át adja, tehát egy év alatt csaknem két százalék emelkedés mutatkozik. Minthogy azonban az országos átlag, a miniszteri legújabb jelentés szerint 17⁵⁸/₁₀₀ %, az összeírás pontosságát e mértékig fokozni nekünk is kötelességünk. A tek. közigazgatási bizottság előterjesztésemre meg is tette ismételve ez irányban intézkedését, midőn 1889. évi 573. szám alatt körrendeletben utasította a községi előjáróságokat pontos és szigoru eljárásra, valamint az e tekintetben mutatkozott hanyagság miatt 66 községi előjáróság és iskolaszék ellen keresztülvitt fogyelmi vizsgálat rendén az illetőket megdorgálással büntette. Ez eljárásnak a fennebbi eredmény elérésében mindenesetre része van.

A tankötelesek adott száma hitfelekezetenként így oszlik meg: róm. kathol. 2.410, az összesnek = 8⁰¹/₁₀₀ %-a, gör. katolikus 13.109 = 43⁵⁸/₁₀₀ %, gör. keleti 4.638 = 15⁴²/₁₀₀ %, helv. hitvallású 7.494 = 24⁹¹/₁₀₀ %, ágostai

hitvallású 1.135 = 3⁷⁸/₁₀₀ %, unitárius 318 = 1⁰⁹/₁₀₀ %, izraelita 973 = 3²¹/₁₀₀ %.

Nemzetiség szerint: magyar 11.316 = 37⁶³/₁₀₀ %, német 1.005 = 3²⁵/₁₀₀ %, román 17.747 = 59⁰¹/₁₀₀ %, egyéb 9.

2) Tényleg iskolába járt 23.584 gyermek, vagyis a tanköteleseknek 78⁴¹/₁₀₀ %-a. E tekintetben a helyzet látszólag mitsem változott egy év óta; de ha az iskolabajárók két százalék emelkedésével szemben az iskolabajárók százaléka nem csökkent, ez tényleg mégis épen két százalék javulást mutat iskolázásunkban.

Az iskolák fokozatai szerint elemi népiskolába járt 9.202 fiu, 8.051 leány, együtt 17.253; ismétlődő 3.025 fiu, 2.202 leány, együtt 5.227; felső nép- és polgáriskolába 171 fiu, 253 leány, együtt 424; magán elemi iskolába 89 leány; középiskolába 9—15 éves fiu 591.

Vallásuk szerint az iskolabajárók közül róm. katolikus 2.485 = 10⁵⁴/₁₀₀ %, gör. kath. 10.339 = 43⁴⁴/₁₀₀ %, gör. kel. 2.967 = 12⁵⁹/₁₀₀ %, helvét hitü 5.632 = 23⁸⁹/₁₀₀ %, ágostai 1.192 = 5⁰⁷/₁₀₀ %, unitárius 298 = 1²⁷/₁₀₀ %, izraelita 681 = 2⁹⁹/₁₀₀ %. A nyanyelvük szerint magyar: 9316 = 39⁵¹/₁₀₀ %, német 972 = 4¹²/₁₀₀ %, román 13.287 = 56³³/₁₀₀ %, egyéb 9.

Ha már most az iskolabajárókat a tankötelesekkel e két utóbbi szempontból részletesen összehasonlítjuk, kitünik, hogy a róm. katolikusok- és ágostai hitvallásuaknál az iskolabajárók száma fölülmulja tanköteleseiket, amazoknál 75-tel, ezeknél 57-tel, a mit annak tulajdoníthatunk, hogy kolozsvári iskoláikba idegen tankerületből is fölös számmal járnak gyermekek. Ezek leszámításával egynéhány százalék náluk is mindenesetre marad iskolázatlanul, a mi azonban még mindig nagyon kedvező színben tünteti fel iskolázási viszonyaikat. Utánuk mindjárt az unitáriusok következnek mintegy 80 % iskolabajáróval. A gör. katolikus tankötelesekből iskolába jár 78-, a helvét hitvallásuakból 75-, az izraelitákból 70- és a gör. keletiekből 63 %. A nyanyelvre nézve a magyarok közül 82³³/₁₀₀ -, a németek közül 96⁷¹/₁₀₀ - és a románokból 74⁹³/₁₀₀ százalék.

Iskol. nem járt 2.350 fiu és 4.143 leány, együtt 6.493.

Hogy iskolázási helyzetünket a fennebbi részletezés után általános szempontból is megismerhessük, vegyük mértékül a legújabb miniszteri jelentést. Ez azt mondja, hogy Magyarországon 1888-ban minden 1000 tankötelesekből iskolába járt 807³/₁₀₀ -, vagyis a tanköteleseknek 80⁷³/₁₀₀ %-a. Ez országos átlagon a mi tankerületünk 2³²/₁₀₀ %-kal marad alul. Nem nagy különbség ez ugyan egy akkora is olyan vármegyében, mint a miénk, hol 237 községünknek több mint fele része a legnagyobb részben viszonyok között tengődik, paralizálva anyagi és szellemi erő kifejtését nemzetiségi és felekezeti tagoltsága s mezőiségi és havasi vidékeinken szűnetelvé az év bizonyos szakában nemcsak az iskolás gyermekek, de még a felnöttek közlekedése is; mindazonáltal e különbség minket arra sarkal, hogy figyelmünket és igyekezetünket ne engedjük lankadni az előre való törekvésben.

3) Az iskolázás egyéb viszonyaira vonatkozólag szolgáljanak tájékozásul a következő adatok: legalább 8 hónapig járt iskolába 16.225- és kevesebb ideig 7359 gyermek; tankönyve volt 17.512-nek, nem volt 6.072-nek; fél napi mulasztási eset 13.280 tanuló részéről számbavetett 272.088, ebből büntetett 11.064, a többi felmentett; a büntetések azonban oly lanyhán hajtattak végre, hogy büntetéspénz csupán 423 forint folyt be, miből 38 forint iskolai könyvtárra, 19 frt. szegény tanulók segélyezésére, 111 frt. taneszközök beszerzésére fordított, 255 pedig tőkésített.

Az elemi iskolát végzett 12 éves tanulók közül tudott írni és olvasni 1.438, csak olvasni 391.

4) A községek száma a tankerületben 237, melyek közül egy vagy több iskolával bírt 227, iskolázásra a szomszédos községhez csatlakozott hat (Bánffy-Dongó — Győröfi-Dongóhoz, Csomafája — Gyulához, Felső-Szováth — A. Szováthoz, Kovácsi — Babuczhoz, Szt.-Márton-Macskás — Magyar-Macskához, Zentelke — Kalota-Szt.-Királyhoz), nincs iskola négyben (Bogács, Pusztaszt.-Mihály s tanító hiány miatt Oláh-Nádas és Oláh-Bikal). Tanyai, illetőleg telep (kőbánya)-iskola kettő van u. m. a kolozs-alaguti és a kis-sebesi.

5) Az iskolák összes száma 333. Ezek közül fokozat szerint: elemi 328, felső nép- 3 és polgáriskola 2. Vegyes- 292, fiu 20-, leányiskola 21. Jellem szerint: állami 28 (elemi 25, felsőnép- 2, polgári 1; közülök: vegyes 5, fiu 12, leány 11); községi 11 (elemi 9, felsőbb leány 1, polgári fiu 1; közülök: vegyes 7, fiu 2, leány 2); római katolikus 18 (vegyes 14, fiu 2, leány 2, mind elemi); gör. katolikus 156; gör. keleti 44; helv. hitvallású 59; ágostai 8; unitárius 2; izraelita 2; magán 3; társulati 2. Az utóbbiak mind elemiek. Elkülönített fiu iskola közöttük két róm. kath., egy helv. hitvallású, egy unitárius, két izraelita; elkülönített leányiskola: két róm. kath., egy helv. hitü, egy unitárius, három magán és egy társulati. A többi mind vegyes népeségű. Tizennégy iskola van olyan, a melyben vándor tanító tanít.

Szünetelt az iskolázás a komlói és egeresi helv. hitvallású (a jelen tanévre mindkettő újra megnyílt) s az oláh-gyerőmonostori gör. keleti-iskolában.

Új iskola 7 szervezetett, u. m. Kolozsváron és Kolozsmonostoron egy-egy róm. katolikus, Kolozsváron egy izraelita, Katonában és Kis-Esküllön egy helv. hitvallású, Kis-Sebesen és Magyar-Nagy-Zsomboron egy-egy E. M. K. E. iskola. Öt közülök vegyes, kettő leány, mindannyi elemi egy-egy tanerővel.

Kibővített a kolozsi és alsó szováthi állami, egy kolozsvári róm. kath. és izraelita elemi iskola egy-egy harmadik tanhelyiséggel s szaporított a tanítói létszám is megfelelő arányban.

Új iskolaház épített 6, u. m. az inaktelki és mérai községi, a katonai és egy kolozsvári róm. katolikus-, a kajántói helv. hitvallású és m.-n.-zsombori E. M. K. E. isk. számára. Czélszerűen átalakított a bácsi és egy kolozsvári róm. katolikus iskolaház és a pénzügyminisztériumtól átengedett értékes, szép telken czélszerű két tanhelyiséget és egy jó tanítói lakot nyert kolozsi állami iskolánk.

Ezen új építkezések és telkek értéke 70.000 frtra tehető, s a rendszeresített új tanítói állomásokkal járó évi kiadás 7.030 forint. Oly szép eredmény egy év alatt, a mi viszonyaink között, hogy azt csak örömmel konstatálhatjuk.

Az iskolák fenti számán kívül van a tankerületben öt kisdudóvoda (mind Kolozsvárt). A közigazg. bizottságnak az állami iskolákhoz előterjesztésem alapján 716—1889. sz. a. intézett felhívására a nyári szünetben óvodaszerű gyermek-men ház szervezetett csucsai és hidalmási iskoláinknál, hol a tanköteles koron alul levő gyermekek gondozását, a szülők és községtől nyert nagy mérsékelt tiszteletdíjért, a tanítószemélyzet teljesítette. Az intézményt az érdekelt szülők nagyon megkedvelték s ismétlése iránti óhajukat nyilvánították. Czélszerű lesz tehát a kísérletet a jövő nyárára is megújítani s mentől nagyobb körre kiterjeszteni.

(Vége következik.)

Kozma Ferencz,
Kolozs megye kir. tanfelügyelője.

Hogyan szemléltessünk?

(Vége.)

Mielőtt nézetem bővebb igazolására egy pár példa felhozását megkísérlelném, megjegyzem, hogy a szemléltetési eszközök és képek különbsége szerint, a használatnál is más és más eljárás követendő, sőt a szemléltetési képek használatánál még az is tekintetbe veendő, hogy a szó és fogalom gyűjtésre, vagy az ismeret szilárdítására szolgál-e?

Mivel „nem az iskolának, hanem az életnek tanulunk“ már a tanítás megkezdésénél legyen oktatásunk oly érzékes a milyen lehet; fel kell ébreszteni és gyakorolni a gyermek figyelmét, szoktatni kell arra, hogy sokat és jól szemléljen. Minden lecke a már szemlélt és tudattá lett ismeretnek mintegy kifolyása legyen, önként érthető, hogy e rokon ismeret az előzőnek kifolyása lévén, azért az előbbi ismertett tárgy szemléltetési képe künn hagyandó, s minden egyes szemléltetési kép megismerése után kiszegzendő. Így lehetővé van téve a folytonos szemlélet. A künn hagyott képek egy szervezetre egészten képeznek. S a gyermek nem tudja úgy szemlélni, hogy a szemléltetés által az alárendelt képzetek is fel ne frissüljenek. Ez által egy szakadatlan ismétlés áll elő, már pedig „az ismétlés a tudás anyja.“

Igen jó szolgálatot tesznek e czélra a magas minisztérium által kiadott szemléltetési képek nagy része. De szerény véleményem szerint ezen szemléltetési képekkel megelégedni nem lehet. Én a szemléltetésnél még tovább szeretnék menni.

Ohajtandó volna véleményem szerint, hogy minden tanító készítené el iskolája specialis tanmenetét, mert minden iskolának a hely és annak sajátosságai szerint más és más követelményei vannak s ezek szemmel tartása mellett szerezné be a szemléltetési képeket, csak így lehetne elérni, hogy csak az legyen szemléltetve a mi épen szükség.

Ugyanis a magas minisztérium által kiadott szemléltetési képek között, ha vizsgáljuk a természetrajz tanulására szolgálókat, úgy találjuk, hogy ott egynek szemléltetése helyett egy egész rend vagy osztály van rendelkezés alá bocsátva. A mi tagadhatlan zavaró a tanítás menetére. De ha a tanítónak össze vannak gyűjtve a tanítandók képei, lehetővé van téve, hogy egyszerre csak egyet, de alaposan szemléltessen, mely aztán künn hagyandó. Ily módon, ha megismerték azon egyedeket, melyekből a rend áll, akkor helyettesíthető az egyes szemléltetési kép a magas minisztérium által kiadott képcsoportozattal, s nem hiszem, hogy a szemléltetésnek ily módja zavaró lehetne.

Ezen eljárást vélelem legezészerűbbnek a tanítás kezdetén és a természetrajz tanításánál épp ily jogosult az eljárásunk eme módja tanításunk minden ágában.

A földrajznál, ha már tud vagyunk a helyisme eltanításán, ha azt akarjuk, hogy tanításunknak látható eredménye legyen, különösen az osztatlan iskolákban a földabrosz kiszegve tartandó, mert hogy a tananyag alaposan feldolgoztassék, oda huzamos és alapos szemlélet kell. Egyszeri vizsgálatra pedig, legyen az bármily alapos, nem képes a gyermek a tanultakat emlékezetben tartani. Oly kitűnő szó és emlékező tehetséget, mely a gyakori szemléltést fölöslegessé tenné, csak gondolni lehet. Hogyan lehet kívánni is, hogy egy kis gyermek határozott tájékozást szerezzon a helységek különbségeiről, viszonyairól, hogy, láncolat, vasúthálózat és folyók irányáról, ha az oly könnyen hozzáférhető földabrosz csak ideig-óráig van rendelkezés alá bocsátva?

Hogyan tud biztos és alapos ismeretet szerezni, ha a szemléltetésre oly ritkán van alkalma; ha tankönyve nincs s a tapasztalat és rendeletek értelmében kézikönyv a kezébe nem is adható.

Földrajzi ismeretet a tulajdonképpeni helyszemléltetés útján szerezhetni, de ehhez csak a kiválasztottak juthatnak. Adjuk oda hát az élő természetnek halvány árnyékát; a tanító kötelessége aztán az, hogy a gyermeket oda vezesse, hol az árnyékról a valóra birjon következni.

Legyen tehát künn a földabrosz, hogy a gyermek bármikor szemlélhesse, mely a könnyű és biztos tanulást eredményezi.

Különösen osztatlan iskolában a földabrosz künn-tartása nemcsak hogy nem zavaró, sőt jó szolgálatot tesz a tanultak ismétlésére.

Tapasztaltam, hogy mily önbizalmat szült az, ha egy és más dolgokról a felsőbb osztályosok az alsóbb osztálynak felvilágosítást adhattak, felügyelet mellett pedig az ily gyakorlatok nagyon biztos mérlegek a tanultak megtartásának megmérésére.

Ha csak a tananyag feldolgozásánál vesszük elő a szemléltetési képeket, az újságvágy mindenik gyermek figyelmét oda vonja s nemcsak azok vannak nézésébe belemerülve, kiknek figyelmök fel van rá hiva, hanem a többiek is ki akarják elégíteni kíváncsiságukat, oda bámulnak. Hiszen a szemléltetendő tárgyat vagy képet az összes növendékeknek kell előre bemutatni, mondhatják nagyon sokan. Az igaz, csak hogy a növendék, ki tudja azt, hogy azt a képet vajmi későre leendő alkalma meglátni; a kedvező időt ki akarja zsákmányolni, mohón nézi, bámulja, csak hogy tapasztalat szerint a nagy bámulásnak kevés eredménye lett; nem vizsgálhatta meg alaposan; hamar elfeledi, mert könnyen jött, hamar megy.

Mit bizonyít ez, mit bizonyít a növendékek izgatottsága? Nemde azt, hogy a szemléltetéssel tudvágyuk nincs kielégítve, többet, alaposabbat várnak; azt, hogy képzetük hamar elmosódik, ha azt feleleveníteni nincs hatalmukban.

Az elmondottak után még csak azt kívánom megjegyezni, hogy az általam ismert jó hírnevű iskolákban, a tanítóképezdékhez csatolt gyakorló iskolákban a leírt módon használják a szemléltetési képeket még pedig kétségbevonhatlan eredménnyel.

Szerény véleményem az, hogy maradjunk meg a szemléltetés régi, próbált s jónak bizonyult módjával, melyet legtöbbször használnak azért, mert az alapos tanulást, a részletekkel való megismerkedést megkönnyíti, a tanultak állandóságát biztosítja.

Pap György.

Az irva-olvasás előgyakorlatairól.

Stephani Heinrich még 1818-ban feltalálta az olvasás tanításának legszerencsésebb, könnyebb és természetesebb módszerét, a hangoztató módszert. S hogy ezen időtől fogva a mai napig nem tudott egészen meghonosodni hazánkban, a silabizáló rendszert nem tudta teljesen kiszorítani, okát abban keressük, hogy e módszert, a közelebbi időkig, részletesen leírva sehol sem találtuk meg, s így a kísérletek is csak hallomás után történtek, ennél fogva indokolva van az a szerfelett való elfajzás, mely e módszernél itt-ott észlelhető, s az az eredménytelenség, mely a szakértelem hiánya miatt az illetőket újból visszatartotta ama nyögbe, honnan kiindultak.

Az irva-olvasató módszer ma már részletesen ki van dolgozva a Gönczi-féle ébécze vezérkönyvében s ke-

vés fáradsággal elsajátíthatná minden silabizáltató tanító. Az a fáradság, melyet ennek elsajátítása érdekében tennének, úgy a tanítóra, mint a tanítványra nézve dusan lenne megjutalmazva.

A silabizáló rendszer egy lépéssel sem haladt előre, most is úgy tanítják azt, mint ezelőtt 100 vagy 200 évvel. A hangoztató módszer feltalálása óta lépésről-lépésre fejlődött és fejlődik ma is. Ebből keletkezett az irva-olvasatás. Az irva-olvasatás módszerével foglalkozók itt sem állapodtak meg, hanem egy lépéssel tovább haladtak és ennek megkezdése előtt „előgyakorlatok“-at használnak. Hogy e gyakorlatok mennyire megkönnyítik a tanító és tanítvány munkáját, csak azok képesek kellőleg méltányolni, kik azzal foglalkoznak. E gyakorlatok kezelésének mikéntjéről, igen részletes és czélszerű művet írt Gyertyánffi István: „Előgyakorlatok az irva-olvasás és rajzolás tanításához,“ czímen. Megjelent Budapesten, Aigner Lajosnál, ára 50 kr.

E munka megjelenése óta nagy kedvvel és sikerrel használom én is az „előgyakorlatok“-at. Megvallom azonban, hogy bármennyire tisztelője vagyok is e munkának, nem értettem minden dologban egyet szerzőjével s ennélfogva némely tekintetben eltértem attól. Az eltérés, a különbség nem nagy, de mégis lényeges s reám nézve kedvezőleg ütött ki.

Közelebb tartott tanítói közgyűlésünk alkalmával felszólítottak, hogy az irva-olvasás tanításának előgyakorlataiból tartsak nyilvános tanítást. A megtartott tanításon, kartársaim közül egynehányan megjelentek s a bemutatott eljárásom tetszésüket megnyerte. Ez szolgáltatott alkalmat nekem, hogy azt most ez alkalommal a tisztelt nevelésügyi-bizottság előtt is van szerencsém bemutatni.

Most már áttérek az olvasatási előgyakorlatok kezelésére. Tanítványaimmal először mondatokat alkotatok, melynél eljárásom a következő: Gyermekek! Mi ez itt a kezemben? Kréta. Milyen a kréta? Fehér. Most mondjuk együtt egész mondasban. A kréta fehér. T. Miről mondtunk valamit? A krétáról. Mit mondtunk a krétáról? Azt, hogy fehér,

Igy járok el más tárgyakkal is mind addig, míg végül a gyermekek magok találják alanyt és állítmányt, azaz mondatokat tudnak segítség nélkül alkotni. A mondatokból kiválasztatom a szavakat és azok jelentéséről is számot kérek. Ha a mondatokból a szókat készséggel ki tudják választani, akkor a szókat bontatom fel szótagokra. A szótagolás után következik, a szótagokban levő hangok kiválasztása. A hangok kiválasztásánál teljesen a Gyertyánffi-féle útasítást követem. Választok oly két tagu szót, melynek az első tagja egyedül az a hang, melyre nekem szükségem van. A kiválasztott hang képét azonnal a fekete táblára rajzolom s tanítványaimnak bemutatom, hogy ez, ennek a hangnak a képe. Megmagyarázom itt, hogy a hang képét betűnek nevezik, meg azt, hogy mi a különbség a betű és hang között.

Ily eljárással választjuk ki, imából az *i*-t, Évából az *é*-t, Ádamból az *á*-t, órából az *ó*-t, útasból az *ú*-t. Ezeket a magánhangzókat egy sorba, egymástól kellő távolságba leirom, a mint itt látható: *é, í, á, ó, ú* E magánhangzókat „kar“-ban mind addig gyakoroltatom előre és vissza, míg azt jól tudják. E közben többször és többekhez tesztek rendre ily kérdést: Az *i*-t, *é*-t, stb. melyik szóból választottuk ki?

E betűsor gyakorlatot, ha jól begyakorolták és nemcsak előre és vissza, hanem szökdösve is fel tudják ismerni, hozzá fogok a mássalhangzók kiválasztásához.

Miután én a Gönczy-fele ábécét használom, a más-

salhangzók közül az *r*, *v*, *n*, *m*, *t*-re van előbb szükségem és azokat választatom ki. A mássalhangzó kiválasztásánál keresünk olyan egy tagu, két hangu szót, melynek a második hangja éppen az, melyre szükségünk van. Így: az *ír* szóból kiválasztjuk az *r*-t, évből a *v*-t, én-szóból az *n*-t, im-ből az *m*-t, út-ből az *t*-t. Ezt az öt mássalhangzót leírjuk az öt magánhangzó alá. Itt még kell azonban jegyezni, hogy a nevezett mássalhangzók közül egyszer csak egyet választunk ki, írjunk le s ha ezzel a magánhangzókat összehangoztattuk, s jól begyakoroltattuk, vesszük elő a második, harmadik, negyedik és ötödik mássalhangzót.

A gyakorlati eljárás ez:

Az *i*, *é*, *á*, *ó*, *ú* betűsor alá írom a kiválasztott *r*-betűt, még pedig éppen az *i* alá írom. Most, tudtokra adom a tanítványoknak, hogy a mikor a mutató-vesszőt az *i* betűre teszem, azt együttesen hangoztassák, mind addig, míg én a vesszővel az *r* betűhöz érek s akkor a hang megszakítása nélkül kössék össze az *r* hangjával. E két hang össze hangoztatását először magam teszem meg s csak azután mondatom tanítványaimmal. Így kötetem össze a többi magánhangzóval is, előre és vissza mind addig, míg azt jól tudják. Ezután az *r* lesz a vezérhang s képződnek a következő szótágok: *ri*, *ré*, *rá*, *ró*, *rú*. Vissza felé pedig így lesz: *rú*, *ró*, *rá*, *ré*, *ri*. Mikor ezzel is készen vagyunk elővesszük a *v*-t s ezzel, valamint a többivel is ugyanazt a gyakorlatot követjük, mit az *r*-nél jeleztünk.

Eddig két hangot fűztünk össze, most már hármat fogunk összehangoztatni. Először vesszük az *i*-betűsört, azután az *r*-t és onnan visszatérünk az *i*-betűsorra s lesznek a szótágok: *iri*, *iré*, *irá*, *iró*, *irú* s vissza. Így járunk el a többi mássalhangzóval is. Ezután elővesszünk két magánhangzót és két mássalhangzót, a két mássalhangzó a

két magánhangzó közt fordul elő, pl.: a vesszővel jelezzük az *i*-t, innen visszük az *r* és *v*-betűre, onnan vissza megint az *i*-re s képződnek ezek: *irvi*, *irvé*, *irvá*, *irvó*, *irvú*. Így járunk el a többi hangzókkal is, csak arra kell a főszólyt helyezni, hogy a hangokat tisztán ejtsék ki, különösen a mássalhangzókat úgy hangoztassuk, a mint a szók kiejtésében hangzanak, nehogy valami más hang is oda rejtőzzék.

Meg vagyok győződve, hogy nevelésügyi-bizottságunk tagjai között lehetnek olyanok, kik kifogásolják a fennebbi gyakorlatokban előforduló értelmetlen szavakat s a gyakorlatot igen gépiesnek találják. Ezt az ellenvést már többször hallottam, de engem nem tántorított meg abban, hogy azt tovább is folytassam. Nekem, az előgyakorlatoknál nincs elkerülhetetlen szükségem a szók értelmére. Ez alkalommal csak arra törekszem, hogy tanítványaim a hang képét vagy alakját, a hogy meglátják, felismerjék s tisztán tudják hangoztatni, a mellette levő egy vagy több betű hangjával úgy össze fűzni, hogy köztök hangszakadás ne történjék s ekkor elértem a célát, bátran vezethetem őket a Fali olvasó táblára. De mielőtt tanítványaimat oda vezetném, az öt magánhangzó és az alájok írt öt mássalhangzóból szökdösve is tétetek gyakorlatokat, mely alkalommal értelmes szókat olvastatok ki; az értelmet a szóból le is vonatom, ha több tagból áll, felbontjuk szótagokra, azután hangokra. A két betűsorból a következő szókat olvastathatjuk ki: Irén, Áron, Véri, Tini, Mimi, néni, táti, mámi, túr, virit, stb. Mindezen gyakorlatokat az egész osztálylyal, kar-ban hajtatom végre. Míg e gyakorlatok tartanak, addig az írás előgyakorlatai is bevégeződnek s nyugodt lélekkel foghatok az írva-olvasás tanításához, nem félek attól, hogy ily előkészület után tanítványaim a fali olvasó-táblán levő olvasási példákat beszajkózzák.

Décsi László.

T Á R C Z A.

Képek a párisi világtárlatból.

II.

A jelenlegi párisi világtárlatot nemcsak a kiállított tárgyak óriási tömege és tökélye tette nevezetessé, hanem azon szellemes leleményesség is, melylyel az intézők és rendezők a tárlat látogatóit minden irányban kielégíteni iparkodtak. A tudományos világ számára a kiállítás tartama alatt vagy hetven tudományos congressus tartott! Bőséges alkalom az eszmék tisztázására a tudományok előbbvitelének érdekében! De a népről sem feledkeztek meg! A kiállítás területén a mulatóhelyek igen nagy számmal voltak. Mintha egy nagy és folytonos nép-ünnep lett volna az egész kiállítás, hova a világ összejött mulatni és szórakozni! A café chantant-ok nagy száma, a színházak, népünnepélyek, stb. a szórakozni vágyó közönségnek a nap minden órájára juttattak valamit az élvezetekből!

A meglepetésekről is gondoskodtak, látszólag a nagy tömeg számára, de ezen népies újdonságok előtt szívesen időzött a komoly tanulmányhoz szokott ember is! Ilyen új és meglepő alkotása volt a tárlatnak az emberi lakások történeti feltüntetése és az emberi munka fejlődésének története. Ezek által a tárlat tudományos része, mintegy szemléletivé lett téve és az érdeklődő laikus előtt is sok dolog érthetővé lett.

Hát még az Eiffel, a tárlat mágnes!

Vajjon a tárlatot látogató sok millió ember közül hányan tagadták meg maguktól azt az öt frankba kerülő élvezetet, hogy a torony tetejéről nézzenek le az alatt hemzsegő, hangyabolynak látszó embertömegre! Kedves újdonság volt, noha sokkal kevesebb látogatója akadt, mint az Eiffelnek, a milliószor kisebbített földgömb!

Valóban ügyes gondolat volt az ember képzelődésének ilyen érdekes és kellemes módon segítségére jönni, hogy anyaföldünk dimenziójáról megközelíthető képet alkothassunk magunknak. E globus létrehozói Th. Villard és Ch. Cotard. E nagy földgömb befogadására egy négy emeletes magasságu házat kellett emelni, melynek fala körben épült és belső területének átmérője megfelel a magasságnak. Az épület felülről nyeri a világosságot. Ezen épület belső területét betölti a földgömb. Csak anynyi tér van az épület belső fala és a gömb között, hogy mintegy másfél méter széles, az épület falából kiépített járó húzódik spirálisan fölfelé a fal mentén karfával el látva, a honnan a földgömböt körül lehet járni és oly közelről megtekinteni mindegyik pontját, hogy minden jel és betű könnyen leolvasható. E spirális menetű járó alulról fölfelé haladva, az ember több ízben megkerüli a földgömböt, mi közben mindig feljebb-feljebb jut egészen az éjszaki sarkkörig. Innen egy külön, kissé meredek lépcsőzet vezet fel a földgömb sarkpontjához. De sokkal meglepőbb látványt nyújt az egész, ha az ember fölülről kezdi a körutat, mely célra egy föl húzó gépezet, (as-

censeur) szolgál. Följutva, egy kis mellékajton lép be az ember az épület belsejébe és ott látja lábai alatt, lassan mozogva tengelye körül, azt az óriási gömböt, melynek látásán az ember elképed és erőlködve próbálja e monstrumnak milliószer nagyobbított alakját fantáziájában megalkotni, hogy azután hasonló erőlködéssel alkosson saját maga parányi lényéről és azon helyzetről képzetet, melyet a világ ura, az ember, a mindenható nagy alkotásával szemben elfoglal. Fölszigázott fantáziámat lecsendesítendő, hozzá fogtunk a földgömb körüljárásához. Az éjszaki sarkra fölmenve, az óriási jégterületekről nyertünk képzetet. Ez a részlet egészen betöltötte látkörünket, fölülről a gömbből nem láttunk egyebet.

Tovább haladva körben és lefelé kezdenek messze lábaink alatt a mérsékelt földöv jelölései föltünni! Egy-egy város nevét is már olvasni lehetett. Szinte jól esett! Kis leányom is föllelékzett és mondá: „No hiszen itt már emberek is laknak!” Meglepetve álltunk meg a Csendes óceán táján. Nem láttunk egyik partjától a másikig! Főnt, lent, jobbra, balra csak a tenger kékes rajzát! Sokáig ballagtunk, míg végre a földrészek ismerős alakjaiból láthattunk egy-egy részletet. Ezeket ismét a síkságok területei, a folyamok hossza foglalkoztatta képzelődésünket. Európa területe előtt valóságos gyönyörrel sétáltunk, szinte otthon éreztük magunkat. Milyen kár, gondolám egy önfeledt perczben, hogy ezen földgömb nem doborművű! De csakhamar eszembe jutott, hogy hiszen ezen minden részlet matematikai pontossággal van arányosítva, így hát a föld legmagasabb hegycúcsának is csak egy milliomod részét lehetne kimagosítani, a mi alig tenne néhány millimetert. Azért a hegységek és azok viszonylagos magasságai csak is a térképeken szokásos rajzokkal voltak feltüntetve.

A globuson általában minden a legpontosabban és világosan volt megjelölve. Nemcsak a szokásos hegy és vízrendezzer rajzai, hanem az előforduló termények, ásványok külön jelezvék rajta. A vasutak és a tengerihajó utak, a távíró huzalok menete a tenger színe alatt, a felfedezési utak mind fel valának tüntetve.

A földgömb szerkezete vasból van, a felülete karton lapokból áll, melyekre a rajz olajfestékkel van eszközölve. Az egész alkotmány szétszedhető és ismét össze rakható. A felület beborítására 586 kartonlap kellett, melynek súlya három tonna, a vas szerkezete tíz tonna! A földgömb átmérőjének és kerületének számait nincs miért ide iktatnom, mintbogy az átszámítást mindenki eszközölheti lévén az földünk méreteinek egy milliomod része!

Lázárné Kasztnér Janká.

PAEDAGOGIAI ESETEK

17. Az önhitt „helyettes.” Magaviseleti naplomban lapozgatok s föl van jegyezve: „P. J. jó eszű, szorgalmas, kissé önhitt.”

Minden tanító örövend, ha egy jobb tanulót keze alá szoktathat, ki főképp csoportos osztályoknál segítségére lehet. Így voltam P. J.-val én is. Ügyes, eleven, engedelmes. Értelmesen felelt s magán foglalkozáskor az illető osztályt egész tanítónői (lányka volt) bátorsággal kérdezte.

Az következett ebből, hogy ő engem kényelmessé tett, én őtet az osztály „nyakára” növeltem s mikor „önhittségét,” melyet azonban csak künn gyakorolt tanuló-társaival szemben, észrevettem, megvallottam önhibámat ön magamnak, és örvendtem, hogy egy kisebb csinyt elkövetett, melyért azzal büntettem meg, hogy jó ideig nem bíztam meg s azután is ritkán. És év vége felé az „önhitt” szót kihúzhattam.

Tanulság: A tanító a felügyelettel és felkészéssel bánjon úgy mint jutalmazó eszközzel, s minden jó tanulót és jó magaviseletet vagy egyikkel, vagy mással tüntessen ki. Czuczsa János.

18. Elhamarkodott ítélet az iskolai nevelés köréből. Tanév elején vagyunk. Növendékeim közé egy idegen iskolából jött fiu is akadt, kinek természetét az idő rövidsége miatt egészen még ki nem ismerhetém. Anynyit azonban e rövid idő alatt is vettem észre felőle, hogy az iskolai rend és tisztességes magaviselet nem valami erős oldala.

Egyik délelőtti szünetperczein nem mehettem ki velők egy pár elkésett feladat átvizsgálása miatt s egyszer csak valami szokatlan lármát hallok kívülről, mely megmegűjül. Becsengetek, kérdem a zaj okát s hallom a hírt, hogy N. N., az én új tanítványom, a leányiskola ablakát betörte.

Kitartom az órát s ennek végével felhívom azokat, kik az eset szemtanúi voltak, hogy maradjanak fenn, míg a dolgot tisztázom. Először is felhívom az illetőt, ki megszeppenve várta a dolog kimenetelét, hogy adja elő a tettet. Eléadja ilyenképpen:

„Én nem csináltam semmit, ott állottam a tornácban, s egyszer csak X. nekem fut, lekapta a sapkámát s a földhöz vágta. Én fel akartam venni, de ő utána kapott, engem meglökött s úgy estem az ablaknak.”

A szemtanúk nevetnek, X. sírni kezd. Ennek adtam most a szót, ki csaknem szóról-szóra elmondja azt, mit N. N. előadott, de a személyek szerepét megcsereelve, a másikat állítja hibásnak. Erre a tanúk kérdés nélkül felszólalnak: „igaz!” „N. N. a hibás!” és most N. N. kezd sírni.

X-et ismertem, mint jó magaviseletű, szerény fiut, kinek efféle hibái eddig nem voltak; bírói meggyőződésemet rendben levőnek véltem s kimondám az ítéletet, mely X. felmentésével N. N.-re elmarasztaló volt, a következőkben:

„N. N. a kárt megfizeted! Azaz, hogy megfizetnéd, ha volna miből, de még nem vagy arra való, hogy a magad erején szerezz valamit s már is oly haszontalan vagy, hogy kárt csinálsz, melyet szülőidnek kell keserves keresményökből megfizetni. Sajnálom, hogy ezen a czédulán ilyen rossz hírt kell édes apáddal tudatnom, kit arról is értesítettem, hogy „ezen” hibáért a büntetést reá bízom. De neked a kártételnél már sokkal nagyobb hibád is van; te a helyett, hogy igazán megvallottad volna hibádat, eltagadtad azt, sőt egy ártatlan tanuló-társadat akartad belekeverní a hibába, hogy helyetted ő szenvedjen! A mit mondtál, azt Isten is hallotta, a ki tudja, hogy „nem igaz”-at beszéltél. Isten akarta, hogy mi is megtudjuk a te „hazugságodat”, a melyért most szigoruan meg kellene, hogy büntesselek.

Én azonban neked most, először, megbocsátok, mert bizsem, hogy soha többé hazugságot nem fogok tőled hallani. Felfogadod-e ezt s igéred-e nekem? Igen, na jó; tehát megbocsátok. Azt ajánlom, hogy otthon is igazat mondj a dolgról, ismerd el, hogy esintalankodtál, kárt tettél, igérd meg, hogy ezután jobban fogod magad viselni, kérd meg szüleidet, hogy e hibáért bocsássanak meg neked; elmehetsz!”

Az apának szóló értesítést előre kézbesítettem, hogy a fiunak kitérő cselekről ne lehessen ideje gondolkozni. Vártam, hogy valamelyik szüle megkeressen s elhozza a pénzt. Annyit hallottam, hogy az apa, ki szavainak teljes hitelt adott, hamarosan elintézte a dolgot, az asszonynak átadta a pénzt, hogy hozza, vagy küldje fel, de pár

napig hiában vártam. A harmadik napon feljő az anya. Megköszöni, hogy fiára különös gondot fordítok, megkér, hogy szigorú legyek hozzá, mert otthon sem bírnak vele, pedig ők bizony nem kényeztetik. „De, így folytatja, azért jöttem magam ide, hogy kérjem meg a tanító urat, legyen szíves ennek a dolognak még egyszer végére járni, mert én a szomszédom P. fiától, ki az ablaktörést látta, azt hallottam, hogy a dologban nem egyedül az én fiam a hibás, hanem X. is s a többiek csak azért fogtak X. mellett, mert az én fiamra haragusznak s most a fiam így adja elé a dolgot. Nem fogom én instálom a fiamnak pártját, de, ha a másik is hibás, a kárt fizessék meg ketten!”

„Kivánsága, felelém, egészen igazságos volna jó asszonyom, ha úgy állana a dolog, a mint előadja, de én ebben most is kételkedem. Nem hiszem, hogy egy egész gyermek-sereg egyfelől oly egyhangú pártfogója legyen X-nek s másfelől oly elkeseredett ellensége a maga fiának, habár annyi igaz, hogy tépelődő, verekedő természetéért nem sok barátja van közöttük. Magam az esetnek nem voltam szemtanúja; ilyen esetekben a szemtanúk többségének állítása a döntő, midőn maga a tettes nem vallja meg őszintén a dolgot, mint a hogy most is történt. És ezek egyhangulag vallottak s én más ítéletet nem hozhattam; ha ebben kételkedik s talán azt hiszi, hogy én is X-nek pártfogója s a maga fiának ellensége vagyok: jöjjön be velem a tanterembe s én a tanukat a maga jelenlétében is kikérdezem.”

„Nem, azt a világerő nem kívánom, én hiszem, hogy a gyermekek úgy beszéltek, de mégis kérem a tanító urat, legyen szíves a szomszédom P. fiát megkérdezni négy szem között.”

„Jól van asszonyom; megteszem, addig a fizetés maradjon el.”

A megnevezett P. e napon nem vala iskolában. Míg feljött, sokat gondolkoztam a dolog eshetőleges fordulata felől. Ilyen forma gonbolataim támadtak:

„Lehetséges-e itt más előzmény, mint a minőre az én nyomozatom vezetett? S úgy találtam, hogy igen. Mert a tanulók N. N. iránti gyűlölete, a mire az anya is hivatkozott, csakugyan megvan.

A kimentett X. szegény sorsu gyerek, tanulótársai szeretik. N. N. gazdag szülők gyermeke s pajtásai nem szeretik. Hátha, gondolám, némi részben X. is hibás volt, de tanulótársai a kár megfizetésénél ennek szegénységére, amannak pedig gazdagabb voltára gondolva; ezt szeretve, amazt pedig gyűlölve, összebeszéltek, hogy egyfelől „szánalomra” X., másfelől „gyűlöletből” N. N. iránt, X-et csakugyan kimentsék s csupa „nemes” induból végre is hajtották tervüket?!

Nem tartám most éppen „lehetetlennek” ez esetet kezdő nagy mértékben nyugtalanítani az önvád, hogy: „elhamarkodám az ítéletet!” Kezdem hibáztatni önmagammat, hogy miért nem vettem „gyanusnak” azt az egyhangú tanuskodást? Hogy miért nem tettem fel ezt a kérdést is: „Nem adott-e X. valamivel okot arra, hogy X. N. az ő sapkáját földhöz vágja? Nem ingerelte-e erre valamivel őt? stb., mert a nyomozatnál e „lényeges” kérdések csakugyan kimaradtak!

Kezdem tartani a második nyomozat eredményétől; hisz a valószínűségbe vett eset kiderülésével „saját tekintélyemen fog csorba esni” és pedig egyszerre két veszedelmes forumon: a növendékek s a szülők előtt.

Nem! Ennek ki nem teszem magam! Abban hagyom a dolgot, kifizetem a kár megrekklamált felét magam s eljárásomat a szülő előtt indokolom azzal, hogy kimondott ítéletem visszavonása, ha t. i. az eset csak-

ugyan nem így történt volna, rám zúdíthatná X. szülőinek haragját s e helyett inkább kifizetem a fele összeget.

Gondolatom helytelen voltára magam rájöttem. Hisz ha így állana a dolog, ez esetben egy egész sereg növendékem hibáját legyezegetném s elszalasztanám azt a kedvező alkalmat, melyben növendékeimet rávezethetném azon fontos erkölcsi érzésre, hogy: az igazságot „jó indulatból” sem szabad elhallgatni; annál kevésbé akkor, midőn abból másnak kára származik, mint épen ez esetben is. Visszavonhatatlanul határoztam el tehát magam a „második” nyomozat megindítására.

Nem restellem bevallani, hogy „csupán a véletlen szerencsének köszönhetem, hogy ítéletem végeredményében még sem vala elhamarkodott!”

Ez azonban nem javítja magát az ítéletet, mely úgy, a mint létrejött, csakugyan elhamarkodott volt. A szerencsés végkimenetelre az vezetett, hogy a szomszéd P. fia, miként ez kiderült, valami csekélységért bosszút forralt X. ellen s az esetet alkalmul akarván felhasználni, bele akarta keverni X-et is a hibába s hogy czélját elérje, felültette N. N.-nek az anyját. Terve elstülésében azonban maga sem bízott s került az iskolát, míg végül is turpissága kiderült. A gyermekek tanuskodása csakugyan őszinte volt s N. N. édes anyja az egész kárt megfizette.

Az érdekes esetből magam nagyon sokat okultam. Elégge igazolja ez egyedül is azt, hogy az iskolai nevelés körében, főleg a kétes eseteknél, mily éles figyelmet, belátást és körültekintést igényel a . . . biráskodás,

Benedek János.

19. Heti átalány írószerekre iskolás gyermeknek. Egy úrficska tanítványom szerfelett rendetlen gazdája holmiainak. Egyik vagy másik tárgya mindig hiányzik, mivel mód nélküli szórakozott levén, a legtöbbszőr felső kabátját, kalapját, könyvét, palatábláját, tolltartóját minden figyelem nélkül, egész önkénytelenül bárhová is lerakja; később azután midőn szüksége lenne reájok, nem kapja, mert nem emlékszik, hogy hova tette volt előbb. Akárhányszor megesik, hogy taneszközei valamelyikét a szomszédja fiókjába teszi, irónját, tollát elhullatja s aztán kétségbeesve panaszkodik, hogy őt meglopták (pedig hányszor elreccitálja, hogy: „rend a lelke mindennek, én megfelelek (!) ennek!”). Hiányzó írószerei pótlására pedig minduntalan kéreget szüleitől egy-két krajczárt. Eleinte szó nélkül adtak neki, mikor megnyit kért; később nem pénzt kapott, hanem készen megvéve az illető tárgyat, melyre szüksége volt. Elvégre megunták a dolgot s egy családi tanácskozás után határozatképpen kijelentették a fiu előtt, hogy ezután hetenkint 3 krajczárra számíthat, mint a mely összeg rendszeren ki fog járni, s abból aztán tartozik ellátni a gyermek magát a szükséges írószerekkel; hanem azonkívül aztán többé ne alkalmatlankodjék kéregetéseivel! . . .

A gyermek a fixumnak láthatólag megörült. Hízelt neki, hogy rendes „átalány”-ra számíthat. De czéltévesztett volt az eljárás, mert a számítás nem jól ütött ki a szülőkre nézve; nevezetesen a hatás egész más lett, mint a minőt vártak.

Ugyanis a gyermek, ha a hét végére maradt is meg írószereiből, azt már csak hánytavetette, nem gondolt vele; vagy elcserélte társaival valami nyalánkságért; jobb esetben elajándékozta, szóval kevésbé becsülte meg, mint előbb, mert, mint mondá, a következő hétre úgylis lejár a 3 kr. s azon majd szerez másikat!

Mert még csak meg sem igyekeztek értetni vele, hogy nem okvetlen szükség mindig igénybe venni a 3 kr.-t sőt dicséretes dolog kevesebbel beérni s a felesleget szép volna megtakarítani, hogy később tekintélyesebb ösz-

szegge nője ki magát. Az aztán takarékoság volna ám, mi egykor nagy hasznára válnék. Csak többre ne számítson a meghatározott mennyiségnél, kivéve ha, tanítója rendeletére, valami több költséget igénylő tárgyra volna szüksége. A fennebbi észélytelen eljárásra az illető érdekelteket figyelmesekké tevén, később az átalány belőn szüntette s a fiú nagyobb takarékoságra, eszközeinek jobb gondozására, megbecsülésére más módon szoktattatott.

P. Csorja Károly.

L A P S Z E M L E.

Revue pedagogique. A m. év nyarán Párisban tartott népoktatásügyi congressus által megvitatandó 2-dik kérdés az volt, hogy „mekkora szerepkört kell a nőknek engedni, mint tanítónőknek, igazgatónőknek és tanfelügyelőknek?”

Az ezen kérdés tanulmányozására kiküldött bizottság jelentéséből azt látjuk mindenekelőtt, hogy a bizottság a legbehatóbban tárgyalta a kérdést.

Először is tekintetbe vette a nőt, mint tanítónőt a kisdedóvokban (école infantine), a melyeknek folytatása az „école maternelle“, a mely szintén kisdedóv jellegű, azonban írni, olvasni s számolni is tanít; továbbá az elemi fiúiskolában, a vegyes iskolában és minden rendű és rangú leányiskolákban.

A tanítónő szerepének kérdésében az „école infantine és maternelle“-re nézve a bizottság egyhangulag elismerte, hogy itt van valóban a nő elemében, itt felelhet meg igazi rendeltetésének, azon szerető s gyöngéd gondozás feladatának, melylyel a kiskorú gyermeket körül kell venni. Már az elemi fiúiskola kérdésében jelentékeny vélemény eltérés volt. Hosszabb vita után kimondta a bizottság, hogy az alsóbb osztályok tanítóinkre is bizhatók.

A mi az elemi és felső leány népiskolát, és tanítóképzőt illeti, azon véleményben volt a bizott ág, hogy ezen iskolák teljesen a nőkre bízandók, azonban egyszers mind megengedi, hogy a felső leány népiskolában, valamint a tanítóképzőben bizonyos tárgyakat férfi-tanárok is taníthassanak. (Tehát a férfiak csak megtüretnek!) A vegyes fiú s leányiskolákra nézve a bizottság némely szónokai az 1886-iki törvényre támaszkodva azt kívánták, hogy ezen iskolák tanítóinkre bizassanak. Azonban a vitakozás folyamában mind jobban felülkerekedett az a nézet, hogy az ilyen iskolák vezetése több erélyt követel, mint a mennyit a nők kifejtethetnek; s hogy továbbá nem képesek a nők megadni a fiuknak azt a nevelést a mely őket, mint leendő polgárokat megilleti.

Azonban kifejezte a bizottság azt is, hogy nem szabad a nőket kizárni ezen iskolákból, sőt megengedi azt is, hogy bizonyos esetekben, a nő is képes kisebb ilyenmü iskolát sikerrel igazgatni; általában azonban tanítóinkra kívánja bízni ezen iskolákat

A leányiskolák, valamint tanítóinképzők igazgatására nézve a bizottság ugyanazon elvet fogadta el, mint a tanításra vonatkozólag és elvetette azon javaslatot, mely szerint az igazgatás férfiakra volna bízandó. Épen úgy napirendre tért a bizottság azon kérdés felett, hogy az igazgatóink férjeztettek legyenek vagy se? Szenvedélyes vitát támasztott az a kérdés, melyben arról volt szó, hogy az elemi leányiskolák feletti felügyelet, a férfiak kizárásával, nőkre bizassék.

A bizottság jelentése szerint a nők érdekét védő szónokok nem voltak képesek álláspontjukat eléggé komoly és számbavehető okokkal támogatni. Míg ellenben az ellenpárt szónokai meggyőző érvekkel beszéltek. Különösen Stanley, angol kiküldött, nyomosan érvelt a mellett, hogy a nők nem képesek a felügyelői teendőknek megfelelni; hogy a nő nem képes kellő tekintélyt és erélyt kifejtetni szükség esetén a helyi hatóságokkal szemben; hogy biztosítani kell kellőleg az elemi iskolák paedagogiai vezetésének egységességét s ezért csak férfiakat óhajt tanfelügyelőkkül. Azt mondják, úgymond Stanley, hogy vannak bizonyos kényes esetek, a melyekben csakis a nő-felügyelők járhatnak el kellő tapintattal.

Ezen esetek, Stanley szerint, legfőlegbb holmi özszeütközések, kellemetlenségek lehetnek a tanítónők között, a hol azonban a férfi szintén jobban megállja a helyét, mint a nő, higgadtságánál, részrehajlatlanságánál és tekintélyénél fogva. S ezt nem csak a bizott ágnek, hanem a bizottságban levő nőknek is túlnyomóan nagyobb része elismerte. A bizottság tehát nagy többséggel azon véleményben van, hogy a mindkét nembeli elemi iskolák felügyelete férfiakra bízandó. Azonban fenntartandóknak véli a kisdedóvói (école-maternelle) felügyelőinket.

A congressus az elébe terjesztett jelentés alapján az „école infantine“ és „école maternelle“-re nézve minden vita nélkül magáévá tette a bizottság javaslatát. A fiúelemi iskolákra nézve szintén a bizottság véleményét fogadta el változatlanul a congressus; éppen úgy a felső leányiskolák és tanítóinkképzőkre nézve is.

A vegyes fiú-leányiskolák kérdésénél hosszabb vita keletkezett; sok szónok szólott a tárgyhoz mindkét nemből. Kergomord, kisdedóvói felügyelőnk, azt vitatja, hogy a nő épen úgy képes politikai tekintetben is megfelelni ezen iskolák igazgatásában, mint a férfi.

Caire tanfelügyelő a bizottság javaslata mellett emel szót. Stanley szerint a gyermekek nevelése, s nem a tanítóink, vagy tanítóink érdeke kell hogy irányadó legyen, ez csak másodrendű dolog. Nagyobb részt kíván juttatni a nőknek a nevelésben, ha azt mindkét nembeli gyermekekre nézve közössé akarjuk tenni; ha azonban külön akarjuk oktatni, a nők szerepe kisebb lehet. Ő különben azt hiszi, hogy az együttes oktatás sikeresebb. S fölhozza, hogy pl. a londoni „School Board“ intézetben a tanító- és tanítóinkjelöltek együtt tanulnak és semmi kellemetlenség sem származott ebből.

Reflectal azon nézetre, hogy a nők nem felelnek meg az igazgatói követelményeknek politikai okokból. Nézete szerint azonban az iskolában nem szabad tét engedni a politikának semmiféle czimen. Még többek felszólalása után a congressus kimondja, hogy: A vegyes fiú-leányiskolák igazgatása bízható akár tanítóinkra, akár tanítóinkra a körülményekhez képest. A nők felügyelőségének kérdésében elsőnek felszólalt Scordia tanítónk s tiltakozik az ellen, mintha ezen kérdésnek a felvetése a tanítóinknak a tanfelügyelők iránti ellenséges indulatából keletkezett volna és kívánja, hogy legalább kísérletképen alkalmazzanak felügyelőinket.

Gavrod, genfi tanfelügyelő, hivatkozik arra, hogy Svájcban több nőfelügyelő van s teljesen megállják a helyüket.

Delapierre azt véli, hogy Franciaország egészen más viszonyok közt van, mind a szomszéd államok s ha a leányiskolák nőfelügyelőkre bízhatnak, akkor csakhamar elő áll az az eset, hogy míg a fiúiskolákban a nevelés köztársasági, hazafias és vallás tekintetében semleges, a nőnevelés egészen más lesz. Ez megbénítaná a hazafias érületet.

Plazy szerint a nők nem képesek a felügyelői állásnak megfelelni úgy, mint a férfiak, különösen az adminisztrációban; s nincs talán tisztviselő, a ki több zaklatásnak legyen kitéve, mind épen a tanfelügyelő sok esetben

Henstefen, tanítónőképzői igazgató, kijelenti, hogy ha valaki, úgy bizonyára ő az, a ki a lehető legtöbb befolyást kíván a nőnek az oktatás és nevelés terén. Azonban jelen kérdésben már egészen más a véleménye; határozottan kétségbe vonja, hogy a nő betölthetné a felügyelői szerepet. A tanfelügyelő, elindul magára s beáll akármilyen falusi vendéglőbe; hát a nő, mennyi olyan kellemetlenséggel találkozhatik, a mi egy férfinál nem fordul elő. Azt kérli, vajjon hányan vannak a tanfelügyelők közül, a kik ismerve mindezen nehézségeket; szeretnék, hogy feleségük vagy leányuk hasonló körülmények közé jussanak?

S miért kívánják némelyek a felügyelői intézményt? Látszólag azért, hogy a tanítónők érdeke jobban meg legyen védve. Azonban szóló szerint ennek szükségessége legkevésbé sem forog fenn. Tehát határozottan ellenzi ez intézményt.

Szavazásra bocsátatván a kérdés, a congressus következő határozatot hozta: kísérletképen nők is alkalmazhatók leányiskoláknál tanfelügyelőkkül.

Bournáz János.

EGYESÜLETI ÉLET.

Tanítótestületünk nevelésügyi- és könyvbíró-bizottságai mult év novemberétől fogva, a tagok élénk érdeklődése mellett szorgalmasan működnek.

A könyvbíró-bizottságban eddigelé a következő művek fordultak meg. „Politikai számtan középfoku keresk. iskolák II. és III. oszt. számára“ írta dr. Veress Vilmos, ismertette Gurgulits Antal. „Deutsches Lesebuch für Volksschulen v. Polster, Frühwirth und Posch.“ ismertette Pausinger Sándor. „Ötven előjáték orgonára vagy harmoniumra.“ írta Kapi Gyula; ismertette Nagy Kálmán. „Gyertyánffy-Kiss-Radó ABC és Olvasókönyv,“ ismertette Elek Gyula. „Magyar nemzeti olvasókönyv a népiskolák II., III. és IV. oszt. számára,“ írta több tanfőru (három külön kötetben), ismertette Kovács János. „Földrajz a polg. leányisk. II. oszt. számára,“ írta Hunfalvy János és Schneider János (II. rész), ismertette Binder Laura. „Szépirási minták az elemi IV. V. és VI. oszt. számára,“ kiadták: Göböz József és Vajda Pál, ismertette Propper Ferencz.

A megbírált művek közül a bizottság véleménye szerint ajánlhatók a következők: Dr. Veress V. Politikai számtana, Polster-Frühwirth Deutsches Lesebuch, Kapi Gy. Ötven előjátéka, Gyertyánffy-Kiss-R. ABC. A Hunfalvy-Schneider földrajzban, valamint a Nemzeti olvasókönyvben sok lényeges fogvatkozást talált a bizottság, mind a mellett figyelmes tanító kezében használhatónak tartja mindkét művet.

A bírálatokból időnként, mint már megkezdettük, irodalmi rovatunkban, közölni fogunk.

A nevelésügyi-bizottság a következő tárgyakkal foglalkozott. Dézsi László előadta „Az irva-olvasás előgyakorlatai tanításánál használt módszer bemutatása“ cz. tételt, Benedek Samu „A közönséges törtek osztásának tanulmánya a népiskolában“ cz. tételt, Czukrasz Róza „A gyermekek írásai és fogalmazványai kijavítása módjának, valamint azok leltisztázásának kérdése a népiskolában“ cz. t. Propper Ferencz „A rajztanítás módszere és tanmenete a népiskolában“ cz. t. Ezekről rendre közleményeket fogunk adni. Álljon itt az első közlemény.

Nevelésügyi-bizottságunk mult év decz. 3-án Paal Ferencz elnöke alatt tartott gyűlésén a tagok szép számmal jelentek meg. Előadást Dézsi László tartott a mint fentebb említve volt az irva-olvasás előgyakorlatairól. Előadását bővebben élőszóval világosította, azonban egy kis részt papírra is vetett belőle, a mint az lapunk más helyén olvasható.

A Dézsi kísérlete merésznek mondható, mert szakítani látszik azon elvvel, hogy a gyermek mindig értelmes szókat olvasson. Ez által első tekintetre annak a veszélynek teszi ki a gyermeket, hogy az értelmetlen szótagokkal való küzködés megunassa vele az olvasás-tanulást. E vélemény a bizottság alapos bírálatára alkalmán több oldalról is kifejezést nyert. Azonban Dézsi mellett egy erős bizonyíték szólalt fel, a tanfelügyelő azon nyilatkozata, hogy a Dézsi iskolájában a gyermekek nagyon jól olvasnak. E nyilatkozattal összhangzásban van az a vélemény is, melyet a közelebbi közgyűlésen a Dézsi nyilvános tanítását meghallgatott bizottság nyilvánossá tett.

A siker tehát bizonyos. Ámde egy módszer jósága mellett még a felmutatott eredmény sem nyújt kétségtelen bizonyítékot. Sokszor megtörténik, hogy a tanító egyénisége, bánásmódja a módszer hiányait elfedezi, s egy ügyes tanító fogyatékos módszer mellett több eredményt tud felmutatni, mint egy ügyetlen, a legjobb módszer útmutatásai nyomán.

A Dézsi módszerében az ilyen jelentés nélküli szótagok kimondásának: íri, éré, árá, óró, úru, írvi, érvé, árvá, órvó. úrvú stb. gyakorlása annyira szembe szökik, s oly élenken emlékeztet a régi ab, eb, ib, ob, ub; ba, be, bi, bo, bú-féle tanítás-módra, hogy önkéntelenül tolul előnkbe a kérdés, vajjon mi van a módszerben olyan, a mi e gépiesnek látszó eljárást ellensúlyozza. És ebben a rendszerben csakugyan van egy mozzanat, a mi megfigyelésre méltó. Ugyanis Dézsi nagy szílyt helyez arra, hogy a gyermek néhány betűn jól begyakorolja a betűk felismerését s a mássalhangzóknak összekapcsolását a magánhangzókkal. Ezért D. csak öt magánhangzót vesz fel egyszer megismertetés végett, természetesen ezeket is rendre s hasonlóképen ismét csak öt mássalhangzót, ugyancsak rendre egymásután. Itt megáll s addig gyakorolja a tíz betűt minden lehető összetételben, a míg a gyermekek azokat jól megismerik s egész biztossággal ki tudják mondani minden kapcsolataikban. Ezen eljárás által Dézsi a gyermek lelkében két működést akar kevés anyagon könnyűvé, megszokottá, egészen biztossá tenni. E két lelki működés közül egyik az, hogy a látott betű azonnal ébreszse fel a lélekben a hang képzetét, a mely képzet aztán a beszédszerv tényezőinek megfelelő mozgásai által hallható hangban kifejezésre is jusson.

E jelenségnél három különböző, de a maga nemében úgy szólva egyedül álló láncszem van egymásba fűzve: egyik a külvilági látható alak, másik a megfelelő képzet, a harmadik a hallható hang. A látás egy körutat téve hanggá változik.

A másik lelki működés, a melyet Dézsi a lélekben bármely perczen érvényesíthető készséggé akar fejleszteni csakugyan kevés anyagon, abban áll, hogy a gyermeki lélek most már e három láncszemet párosával sőt hármas, négyes összetételben is használni s egymásba fűzni képes legyen.

A külvilágban egymás mellett elkülönítve álló két, illetőleg több egynemű jelenség azt eszközli, hogy a lélekben két, illetőleg több a külvilági jelenségtől teljesen különböző, de lényegökben a lélek természete szerint szintén egynemű képzetek álljanak elő s tapadjanak egymáshoz köztelenül.

Bizonyos, hogy az olvasásnál a kül- és belvilág közti gyors közlekedésre nagy szükség van; valamint nélkülözhetlen az is, hogy a kapcsolatos tünemények mennél gyorsabban, minél biztosabban egymásba fogódzó képzet társulásokat legyenek képesek előidézni. Dézsi abból az alapelvből indul ki, hogy egyet egyszer, azaz a lélek erőinek fejlesztésénél nem kell sok czélt tűzni ki egyszerre. Szerinte akadályozza a már jelzett lelki két működés otthonossá tételét az az eljárás, mely szerint e két működést mind újabb-újabb betűkön sőt több-több értelmes szókön akarjuk begyakorolni. Az új betűk új alakokat, az új értelmes szók új tartalmat, új fogalmakat tárnak a lélek elé s mindezen új elemek lefoglalnak egy-egy részt magoknak a lélek erejéből, melyre a már sokszor em-

litett két működés begyakorlásánál osztatlanul szükség volna. Az értelmes szókat Dézsi is alkalmazza, de csak azon körben, a mely az általa felvett tíz betűből kitelik. E megszorítás természetesen, mint maga is mondja, csak addig tart, míg a gyermekek a tíz betűt s annak lehető összetételeit jól, de jól megtanulták.

Dézsi a maga elé tűzött cél elérésére szükségesnek tartja nem csak azt, hogy erre csak tíz betűt használjon fel a tanító, hanem azt is, hogy a betűk legyenek felírva rendről-rendre s végül mind együttesen a táblára. Erre azért van szükség, mert a gyermek a mint hallja a hangot, azonnal láthatja is a táblán keletkezésétől fogva, s e szerint két érzéke lesz foglalkoztatva egy irányban mindjárt kezdetben. A több betűk egymás mellett maradására azért van szükség, mert így alkalma nyílik a gyermeknek a betűk alakjait az egymáshoz hasonlítás által jól megjegyezni magának. Dézsi szerint a hangok mintegy játékszerű összekapcsolásától nem kell félni ilyen kis körben, a milyet az a tíz betű élénk állít.

Hiszen az eféle összetételek szélteben eléjőnek az ikerzavaknál, pld. ákom-bákom, cecese-becese, dinom-dánom, kótya-vetye, stb. A nép sokszor mulatságból is csinál ilyeneket, a mint azt az úgynevezett madárnyelvben láthatjuk; a gyermekek meg épen szeretik az ilyenyszerű játékot.

A kezdő gyermekek tanulási kedvének felébresztésére előnyös az, ha az iskolát a szülői házzal, a tantermet a játékszobával a szükséges határok között mennél szorosabb kapcsolatba hozzuk. Dézsi eszmemenetének nyomozásából látható, hogy ő lélektanilag védelmezhető uton jár; de az is világos, hogy lélektani alapon ezen elméletnek ellenében is épen anynyi érvet lehet felhozni, mint mellette.

A bíráló észrevételek kifejezésre is jutottak részint a bizottságban, részint magán körben.

A bizottság a kérdés több oldalú megvitatása után igen helyesen kimondta, hogy a Dézsi módszere, a mennyiben ő csakugyan sikert mutat fel általa, megfigyelésre méltó; azonban e módszert általános használatra ajánlani még sem lehet addig, míg e téren bővebb tapasztalatok nem állanak rendelkezésünkre.

Fazakas József.

I R O D A L O M.

Rövid alkotmánytan népiskolák számára. Irta *Mayer Miksa*, néh. miniszteri titkár, az országos tanszer-múzeum főfelügyelője, állandó bizottság elnöke stb. Budapest főváros által kizárólag elfogadott tankönyv. 16-ik újabb törvényekkel bővített és javított kiadás. Ára 16 kr. Budapest 1889. Lampel Robert (Wodiáner F. és fiai.)

Az 1. §-ban „A családról“ így szól: „A gyermekek és a cselédek engedelmeskednek az anyának, de mindannyian az anyával együtt szót fogadnak az atyának. Az atya feje a családnak, családfő. Ő viseli gondját az anyának, a gyermekeknek, a cselédeknek; ő szerzi meg az életre szükséges dolgokat; ő szabja meg a ház rendjét, és az ő rendeletét minden családtagnak tisztelnie kell. Mert a mely háznál ezt nem teszik, ott előbb-utóbb rendtelenség és zavar áll be, ott a család nem boldogulhat.“

A szülők bármelyikének jogait ily egyoldalulag tárgyalni, a szülők bármelyikét a gyermek szemeiben első helyre állítani nem szabad, s ha teszi egy tankönyv, arról elmondhatjuk, hogy e tekintetben valóságga Mózes kora mögött áll, mert hiszen már ő így tanította népe gyermekeinek: „Tiszteljed atyádat és anyádat.“

A szülők jogait, hatáskörét, főképp egymással szemben, még ha óvakodnánk is az egyoldalúságtól, gyermekekkel tárgyalatni, nézetem szerint nem helyes sem a jelen, sem a jövő szempontjából. A jelen szempontjából nem; mert bármennyire

törekednénk egyensúlyban tartani a tisztelet mérlegét, meg-meg történhetnek, hogy egyik oldalon emelkednek a másik fél rovására. Tekintettel a jövőre pedig úgy tünik föl nekem e fejezet, mintha az iskolában kezdenők elhinteni a versengés magvát, mely majd a családi életben fog fölbujránzni.

A községről beszélve elmondja szerző: „hogy a község lakói között megesik, hogy néha valamin összevesznek: kell tehát valakinek lenni, ki őket kibékítse, vagy igazságot tegyen köztük; továbbá akadnak rossz emberek, kik lopnak, rabolnak, ha lehet: kell tehát valakinek lenni, ki a lakosok vagyona felett örökdi.“

E bevezetés ellen itt nincs kifogásom, de két lappal tovább, az államhatalomról akarva fogalmat adni ismétli: „hogy az állampolgárok azonban nem férnek meg mindig egymással, rossz emberek is akadnak köztük, kik polgártársaik vagyonát, sőt személyét bántalmazzák. Azért kell az államban valakinek lenni, stb.“ Mintha a község lakója nem lenne állampolgár. Így nem világos. Inkább azt kellene itt elmondani, hogy mindenütt, az ország bármely helységében az előljáróság egy és ugyanazon törvény szerint tartozik itélni, s e törvényt az államhatalom hozza.

„Az igazság-szolgáltatásról“ című fejezetben pedig szerző jónak látja harmadszor is elmondani, hogy: „Mindenütt akadnak oly gonosz emberek, kik csalnak, lopnak, rabolnak, stb.“

A végrehajtó-hatalomról, illetőleg a miniszterekről beszélve pár szóval azok teendőjét elősorolni jó volna azért, mert inkább megmaradna a gyermek emlékezetében.

„Az országgyűlési képviselő választásokról“ szóló cikket öt oldalra terjed. A hosszú fejezetek tankönyvbe nem valók, annál kevésbé alkotmánytanba, hol minden eszközt meg kell ragadnunk, hogy tárgyát vonzóvá tegyük, mert tapasztalatom szerint legalább leány-gyermekekre nézve, száraz tárgy. Hogy kik bírnak választói joggal, összevontabban kellene írni, mert hogy „választó azon városi lakos, ki oly házat bír, melynek legalább 3 lakrésze házadó alá esik,“ vagy tovább „falusi községekben azok, kik legalább $\frac{1}{4}$ (fertály) telket bírnak, melynek adója legalább annyi, a mennyi ugyanazon községben a legkevésbé megrótt $\frac{1}{4}$ telek után fizettetik.“ stb. igazán oly sok, s hosszadalmas, ok nélküli magyarázatra ad okot.

A közoktatásnál nem tárgyalja a tankönyv az iskolák közötti viszonyt elég világosan, s így megtörténik, hogy elősorolásnál a gyermek összezavarja ilyenformán: elemi és községi iskola, gazdasági és állami iskola stb. A földmivelésről az iparra, s ezekről a kereskedelemre nem világosak az átmenetek pl. „A vadászatról szintén külön törvény intézkedik, hogy a hasznos vadak kiirtása meggátoltassék.“

Az asztal többet ér, mint a nyers fa, melyből készült. Legalább pár szóval össze kellene kapcsolni, hogy a földmivelés s állattenyésztés anyagot szolgáltat az iparhoz.

Az adókról és közterhekről szólva, midőn elmondja, hogy: „katonaság, bíróság, iskolák, kórházak stb. sok pénzbe kerülnek,“ a gyermek kedélyéhez is lehetne fordulni. Hogy a fenn elősoroltak az emberre nézve előnyösök, mert míg egyfelől anyagilag védik, ápolják, másfelől lelkét művelik. S így tájékozva a gyermeket már az iskolában, némileg tán kevesebbet volna az adófizetés iránti elkeseredés, ha nem is sikerülne elérnünk azt, hogy mint Amerikában, az iskolai adó emelésénél a közönség éljenzésben törjön ki.

Igaz, hogy szerző oda teszi, hogy: „mindezek az állam érdekének szolgálnak.“ De ez nem a gyermek fölfogásához mért. Itt-ott magyarázás nélkül is szűkölködik e tankönyv, pl.: „Az 50 frtot meghaladó pörökben bíraskodik a béke bíró, ha ilyen van, vagy a szolgabíró, ha e bíraskodással az igazságügy miniszter fölruházta.“

Tovább fölperesről, fölebbezésről tesz említést, a nélkül, hogy csak pár szóval is megmagyarázná, hogy mi az tulajdonképpen.

Az itt elősoroltak azok, melyek a tankönyvben nézetem szerint kifogásolhatók, ezekkel szemben azonban igen sok a mi elismerést érdemel. Szerző úgy a tanterv, mint a népis-kola czélját szem előtt tartva, tárgyát jól választotta meg s osztotta be. Nyelvezete egyszerű, világos, a mi egy tankönyvnek mindig nagy érdeme. Több helyen, pár sorban jól találó figyelemzetést intéz a gyermekekhez, pl. „A legfelsőbb végrehajtó hatóságok a király nevében, s a törvények értelmében kormányozzák az országot. Nekik engedelmeknek minden jó honpolgárnak szent kötelessége.“

A nemzetiségekről szóló fejezetet így végzi: „Hazáját szeretni szent kötelessége minden állampolgárnak, bármilyen nyelvű, vagy nemzetiségű legyen.“ Az adók fölhasználásának ellenőrzését elmondva hozzá teszi: „ily gondos eljárást rendel a törvény, hogy az adózók pénze csak szükségés és hasznos dolgokra fordíttassék.“ Továbbá: „a hadmentességi adóból a rokkant katonák és a háboruban meghalt harcosok özvegyei, árvái segélyeztetnek. Bizony szép és nemes cél.“

Az igazság-szolgáltatásnál: „ennyi gondot fordít a törvény arra, hogy minden állampolgár igazságot nyerjen; de a perlekedés sok költséggel jár, azért sokkal bölcsebben teszik azok, a kik, ha csak lehet, békés uton kiegyeznek.“ Egy-egy ily jól választott mondat a maga helyén többet ér, mint fejezetekre terjedő oktatás.

Még sok volna méltatni való a könyvön, de az érdemek elősorolásában, főképp, ha azok jóval túlhaladják a netaláni hibákat, az ember mindig szűkkezübb, annál inkább, mert föloldottnak hiszi magát e kötelezettség alól, midőn elmondhatja, hogy e könyvet iskolai tankönyvül ajánlja.

Schwarczel Adél.

Beküldött könyvek. *Lampel Róbert* (Wodianer F és Fiai) budapesti könyvkereskedő kiadásából kaptuk a következő műveket:

A fölülmulthatlan ezermester bűvészakmarája. Biztos mód tíz perc alatt bűvészé lenni. Kilenczedik kiadás. Ára 30 kr. Budapest, 1889.

Tanulók olvasótára. *Dr. Jancsó Benedek* és *Dr. Boros Gábor* a) Magyar népballadák és roménczok. II. évf. 3. füzet. Budapest, 1889. b) Szemelvények a régi magyar népies költészetből. II. évf. 4. füzet. Budapest, 1889. c) Szemelvények a magyar eposz írókból. I. Tinodi Sebestyén. II. évf. 5. füzet. Áruk füzetként 20 kr. Budapest, 1889.

Földrajz a miniszteri tanítási terv szerint. Módszeres előadásban. A falusi népiskolák III., IV., V. és VI. évfolyamai számára. *Vargyas Endre*. Harmadik javított kiadás. Budapest, 1890. Ára 20 kr.

Magyar nyelvtan. A miniszteri tanterv szerint. Mondattani alapon. A falusi népiskolák II., III., IV. és VI. évf. számára. *Vargyas Endre*. Második javított és átdolgozott kiadás. Budapest, 1889. Ára 20 kr.

A magyarok története, tekintettel a világtörténet főbb eseményeire. Eletrajzi és korszaki képekben. A miniszteri tanterv szerint. A falusi népiskolák V. és VI.-ik évfolyamai számára. *Vargyas Endre*. Második javított kiadás. Budapest, 1890. Ára 20 kr.

Természetrész. A miniszteri tanterv szerint. Módszeres előadásban. A falusi népiskolák V. és VI. évfolyamai számára. *Vargyas Endre*. Második változatlan kiadás. Budapest, 1890. Ára 20 kr.

Elemi iskolai rendtartási szabályok és értesítő. A népiskolai rendtartásra vonatkozó törvények s a vallás- és közoktatás-ministerium által kiadott szabályrendeletek nyomán összeállította *Vargyas Endre*. Ára 5 kr. Budapest, 1889.

Természetrész. A népiskolák számára. Az előírt tanterv nyomán. *Báthory Sándor*. 78 képpel. Budapest, 1890.

Naturgeschichte für die oberen Klassen der Volksschule. Prof. *Johann Buza*. Nach der fünften Auflage des ung. Textes ins Deutsche übertragen von Prof. L. Mende. Budapest, 1890. Preis 40 kr.

Olvasókönyv és nyelvtan a német nyelv gyakorlati elsajátítására. Polgári és felső leányiskolák számára. Irta *Graf Jakab* tanár. Első rész az I. és II. oszt. számára. Budapest. Franklirtársulat. 1890. Ára 80 kr. A bírálatot közölni fogjuk.

Beszterceze-Naszódvármegye földrajza. Irta: *Sebestyén József* és *Mihály Gábor*. Ára 30 kr. A ianítótestület e művet 200 frank pályadíjjal jutalmazta. A mű kapható Haupt M. besztezercei könyvtársnál. E kézikönyvről rövid időn közöljük könyvbíráló bizottságunk véleményét.

Nagyküküllővármegye földrajza kapcsolatosan a földrajzi előismeretekkel. Elemi népiskolai tanítók használatára. A nagyküküllőmegyei általános tanító-egyesület által jutalmazott pályamű. Irta *Hunfalvi Lajos*, segesvári áll. el. isk. tanító, Nagy-küküllőmegye térképével és Segesvár város alaprajzával ellátva. Kiadja a nagy-küküllőmegyei általános tanító egyesület. Ára 60 kr.. Segesvárt. Fördens testvérek 1889. Könyvbíráló-bizottságunk meg fogja bíráltni. Az eredményt annak idején közöljük.

A nevelő működési köre. Irta *Szászvárosi V. Jenő*. Dobrowszki és Franke bizománya. Budapest, 1890. Ára 40 kr. A füzet terjedelme 29 lap. Az első része a nevelő teendőit, a második része a tanító teendőit sorolja fel.

Magyar írók élete és munkái. Idősb *Szinnyei József* a m. n. muzeumi hírlapkönyvtár őre most dolgozik a magyarországi írók életrajzi adatainak, munkái jegyzékének és a róluk szóló dolgozatoknak betűrendben való összeállításán. A négy kötetre (32 füzet) terjedő munka egyelőre negyedévenként kiadandó öt ives füzetekben jelenik meg, remélhető azonban, hogy 1896-ban az egész be lesz fejezve. Kiadja az Akadémia támogatásával Hornyánszky Viktor Budapesten. Minden füzet ára 50 kr. A megrendeléseket a nevezet kiadónál kell bejelenteni.

Gyakorlati leczkék. Vezérkönyv tanítók számára. Kiadja a győrvidéki tanító-egyesület. Az első füzet tartalma a következő: A család, község és lakosai kor és foglalkozás szerint. A tő vagy szükmondat és a bővítőrészek ismertetése. A gőz, pára, köd, felhő, eső, harmat, dér, hó és jégeső. A hang. Számantitás kezdete 1—10-ig terjedő számkörben. Győrvidéknek ismertetése. Gyakorlati leczkék a faiskolában. A mérges növények. A füzetet pályadíjnyertes gyakorlati leczkék töltik be. Ára a nagy nyolczadrétű hat ivből álló csinos szines borítékban kiállított füzetnek 40 kr. Megrendelhető Veninger Ernő, képezdei igazgatónál Győrött.

Széchenyiről és Deákról. Ünnepi beszéd. Elmondta Fenyvessy Ferencz országgyűlési képviselő, Veszprém vármegye 1889. december 1-én tartott diszközgyűlésén, Széchenyi István és Deák Ferencz arcképeinek leleplezése alkalmával. Budapest, Pallas részvénytársaság 1890.

Az „Eredeti Magyar Dalár“ magyar zeneszerzők eredeti műveinek havi füzetekben megjelenő gyűjteménye zongorára írva, a folyó év január havában IV-ik évfolyamába lépett. Jeles zeneírók tollából közöl eredeti magyar nép- és műdalokat. A dalok zongorára és cimbalomra vannak írva. Mellékletül iskolai dalárdák számára 4 szólamú kardalokat közöl, a mely mellékletek év végén egy kis könyvvé fűzhetők össze. Előfizetési ára: Egész évre (12 füzet) 6 frt. Félévre (6 füzet) 3 frt. Negyedévre (3 füzet) 1 frt 50 kr. Gyűjtőknek, a ki 3 egész évre szóló, vagy 6 félévre szóló előfizetést gyűjt, tiszteletpéldány adatik. Az előfizetési pénzek Hoós János szerkesztőhöz küldendők Dévára (Hunyadmegye.)

V E G Y E S E K.

— Gróf Csáky Albin, a képviselőházban a közoktatásügyi költségvetés tárgyalása alkalmával tartott tartalmas beszédében a népoktatás érdekében eddig tett ígéreteit ismételve kijelentette, hogy a tanítók fizetését, e hivatás fontosságának megfelelően emelni fogja. Erre nagy szükség is van, mert egyetlen állás sincs, mely feladatához képest oly csekély mértékben lenne díjazva, mint a néptanító.

— Gazdasági és kertészeti oktatás a tanítóképzőkben. A vall- és közokt. m. kir. miniszter 23.714—1889. szám a. felhívta a képezdék igazg. tanácsait, hogy a felügyelők alatt álló intézetekben a gazdasági és kertészeti oktatás mibenlétéről s annak lehetőleg gyakorlati irányban leendő fejlesztéséről kimerítő jelentést terjesszenek fel hozzá.

— Szabadságidő-engedélyezés. Bányai Árpád, tanítónőképző intézeti r. tanár, lapunk belmunkatársa részére, betegsége okán a vall- és közokt. m. kir. miniszter 4 havi szabadságidőt engedélyezett.

— Folyamodás a „Néptanítók Lapja”-ért. A vall. és közokt. m. kir. miniszter m. é. decz. 30-án 55.681—1889. sz. a. elrendelte, hogy ezután a „Népt. Lapja”-ért folyamodók, kéréseiket a községi előljárásnak az iskola létezését igazoló bizonyítványával támogatva, a kir. tanfelügyelővel is láttamoztassák, s úgy terjesszék fel a szerkesztőséghez. Ugyanazon rendeletében a min. ismételve is felhívja a kir. tanfelügyelők útján a tanítókat, hogy a m. é. nov. 30-án 48.198. sz. a kiadott rendelete értelmében a „Népt. Lapja” számaint gondosan összegyűjtsék és év végével bekötve, leltárba jegyzés mellett, az iskolai könyvtárakban helyezték el.

— Államsegélyek kiutalványozása. Megyénk mindenik államilag segélyezett községi iskolája az állami segélyt, a vall- és közokt. m. kir. miniszter utalványozása alapján, a múlt hó első felében megkapta. Ezen intézkedés is világosan mutatja, hogy gr. Csáky Albin miniszter úrtól a népoktatásügye sok jót remélhet. Régebben ezért sokkal tovább kellett várni a szegény tanítóknak.

— A róm. kath. tanítók gyászja. Dr. Éltés Károly, kolozsvári plébános, madochai apát, gyulafehérvári kanonok, pápai t. kamarás, kolozs-dobokai főesperes, hittudor, stb. m. hó 12-én 53 éves korában meghalt. A derék férfinak nemcsak a kolozsvári r. kath. hitközség, hanem különösen a hatósága alatt volt tanítók rendkívül sokat vesztek. A megboldogult buzgó pártfogója volt a tanítóknak, s minden tőle telhetőt megtett, hogy azoknak anyagi és erkölcsi érdekeit előmozdítsa. Lelkesítette, buzdította, a hol szükség volt reá védelmezte őket. Elve az volt, hogy úgy tesz, mint lelkes leghasznosabb szolgálatot híveinek, hazájának s a köz-erkölcsiségnek, ha a népoktatás ügyét, mint a közművelődés alapját, a maga hatáskörében mennél virágzóbbá teszi. A tanítók igaz barátjokat és gondos jóltevőjüket veszítették el benne.

— A vall. és közokt. m. kir. miniszter úr elismerését fejezte ki a kalotaszegi takarékpénztár igazgatóságának, Barcsay Domokos, Gyarmathy Zsigmond uraknak, a b.-hunyadi ev. ref. hitközségnek, Gyulai Sándor, Mátyás Ferencz, Weisz Izsák és Schweiger Nándor b.-hunyadi lakosoknak azon áldozatkészségükért, hogy adományaikkal már évek óta rendszeresen hozzájárulnak a b.-hunyadi áll. el. iskolai szorgalmas és jómagaviseletű tanulók megjutalmazásához.

— Tanítótötestületünk központi (kolozsvári) köre „segély-alap”-unk gyarapítására e f. hó 8-án (szombaton) a „Stadler-kert” helyiségében zártkörű táncvigalmat rendez. A rendező bizottság élén dr. Lázár Cyula, tanítóképző-intézeti tanár, központi körünk buzgó elnöke áll. A r. bizottságban Kolozsvár mindenik népoktatási intézete képviselve van. A bizottság mindent megtesz az estély sikere érdekében. Belépti-díj: személyjegy 1 frt.; családjegy 3 személyre 2 frt. Jegyek válthatók előzetesen a r. biz. tagjainál s az estély alkalmával

a pénztárnál. A bizottság pénztárnoka Dézsi László ev. ref. tanító. A jótékonycél érdekében tett felülfizetéseket a r. biz. köszönettel fogadja s nyilvánosan fogja nyugtázni. E kellemesnek ígérkező estélyt ajánljuk tanítótötestületünk tagjainak figyelmébe.

— A foglalkozás befolyása az életre. Prágában közelebről egy értekező kimutatta, hogy a tanítók élete közép-számítás szerint 46 évre tehető, halandóságuk 0.9 % -ék. 100 közül 27 éri el a 70. évet, a papok közül 42.

— Iskola és börtön. A porosz statisztikai hivatal kimutatja, hogy 7481 elítélthől 60 kapott magasabb fokú oktatást, 1965 elemi oktatást, 4107 csak valamicskét tanult, 307 csak olvasni tudott, 1402 semmi oktatásban nem részesült.

— Halálozás. Boga Bálint, a gyergyó-alfalusi állami felső népiskola igazgatója, Boga Károlynak, lapunk belmunkatársának testvér-bátyja, m. hó 23-án hosszas szenvedés után meghalt. A tanügy az elhunyan egy hasznos munkást veszített el. Áldott legyen emlékezete!

— A német műveltség terjedése. A németek a Csendes-tengerben fekvő Samoa szigetcsoporton Apia városában a múlt év augusztus havában iskolát nyitottak meg 26 tanulóval. Tervök az, hogy iskolaházat építsenek s a meglévő tanító mellé még egy tanítót állítsanak. E célra segélyért folyamodtak az anyaállamhoz.

— A németek Oroszországban. Az orosz kormány megtiltotta, hogy porosz határszáron lévő német nemzetiségű orosz hivatalnokok porosz iskolába járassák gyermekeiket. Egy rigai német tanítót kitiltottak Oroszországból, mivel feladás történt ellene, hogy a német császár képét a szobája falán tartja.

— Vérmérgezés piros tintával. Rosenheimban (Bajorország) egy tanítónő megvakart az ajakán egy pattanást az ujjával, melyre egy kis piros tinta tapadt volt. Ebből vérmérgezés származott s a tanítónő három napi szenvedés után meghalt.

— Iskolai egészségügy. Poroszországból az orvosi vizsgálat kimutatta, hogy a felsőbb leányiskolai növendékek-nél 100-ból 90-nek görbe válla volt, minek oka a sok tankönyv. Az iskolai táskák teljesen 8 fontot nyom s ezt kell naponként messze hordozni az iskolába menéskor. A hátgerinc elgörbülés eleinte nem vevődik észre, de fokozatosan mind tovább fejlődik, ha egyszer megkezdődött.

— A növények életéből. Schmidt Arthur angol tudós tudományosan igyekszik kimutatni, hogy a növény fejlődésében és mozdulataiban oly tehetségekről tesz tanúságot, melyek a magasabb rendű állatok ösztönéhez s megfontoló tehetségéhez hasonlítanak.

— Tanítói fizetés Wiesbadenben. E városban a tanítók 1890. husvétől fogva így lesznek díjazva: 1—3 szolgálati évre 1200 márka, 3—6 sz. évre 1350 m., 6—9. sz. é. 1650 m., 9—12. sz. é. 1800 m., 12—15 sz. é. 1980 m., 15—18 sz. é. 2140 m., 18—21 sz. é. 2340 m., 21—24 sz. é. 2520 m., 24—27 sz. é. 2700 m., 27—sz. é. 2880 m. A középisk. tanítók fizetése felemelkedik 3480 márkára. — Krefeldben (Poroszország) a tanítók fizetése 1200 márkán kezdődik s 28 évi szolgálat alatt felemelkedik 2600 márkára, ha a tanító megnősül. A nőtelen tanítók fizetését csak 2300 márkáig emelik fel.

TARTALOM: Mit és miért tanul az amerikai? Boross György. — Tanfelügyelői jelentés. (Kolozs megye népoktatásügye 1889/90-ben.) (Vége köveik.) Kozma Ferencz. — Hogyan szemléltessük? (Vége.) Pap György. — Az írva-olvasás előgyakorlatairól. Dézsi László. — Tárcza: képek a párisi világtárlatból. II. Lázárné Kasztner Janka. — Paedagogiai esetek: Az önhitt helyettes. Czuczka János. — Elhamarkodott ítélet az isk. nevelés köréből. Benedek János. — Heti átalány írószerekre iskolás gyermeknek. P. Csorja Károly. — Lapszemle: Mekkora szerepkört kell a nőknek engedni. (A Rév. ped. után.) Bournáz János. — Egyesületi élet: Tanítótötestületünk nevelésügyi- és könyvtár-bizottságáról. Fazakas József. — Irodalom: Mayer Miksa. Rövid alkotmánytan, ismerteti Schwarzel Adél. — Vegyesek.